

АФЕКТИВНИЙ МОДУС СУЧАСНОГО ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ДЖ. С. ФОЕРА «СТРАШЕННО ГОЛОСНО ТА НЕЙМОВІРНО БЛИЗЬКО»)

Кохан Роксоляна Андріївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри міжкультурної комунікації та перекладу
Львівського національного університету імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-8639-9486>

У статті представлені аспекти афективного статусу сучасної художньої літератури з огляду на новітні методології дослідження літературних творів. Задля окреслення теоретичної рамки вивчення афекту здійснений огляд теоретичних параметрів поняття «афект», зокрема, з точки зору його становлення та парадигматичного розгортання. Увага зосереджена на концепціях, що наразі є ключовими для комплексного розуміння афективної природи художньої літератури. Для поетикального аналізу обрано роман американського письменника Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно та неймовірно близько» (2005). У роботі розглядається специфіка емоційного впливу художнього твору на реципієнта через призму афективної теорії та аналізу смисломодельючих стратегій. Основна увага зосереджується на способах художнього втілення травматичного досвіду через багаторівневу інтермедіальну структуру роману, що поєднує історії трьох поколінь однієї родини. Досліджується, як автор використовує полімодальність тексту (поєднання художніх, візуальних, текстових компонентів) для створення унікального афективного простору, що дозволяє читачеві як інтелектуально, так і емоційно відрефлексувати описувані події. Аналізується художнє значення метафор «страшенно голосно» та «неймовірно близько», їхнє функціонування на сюжетно – та смислотвірному, а також рецептивному рівнях. Особливу увагу приділено тому, як Фоер через образ дев'ятирічного Оскара Шелла та його пошуки батька, загиблого під час терактів 11 вересня, створює емоційний резонанс між особистою та колективною травмою. У статті розкривається концепція «афективного повороту» в сучасному літературознавстві та її застосування до аналізу художнього тексту. Розглядаються механізми активізування емоційної пам'яті реципієнта. Особлива увага приділяється аналізу художньо-стилістичних засобів творення афективності: ролі метафор, використанню повторів та мовчання у їх семантичному значенні. Дослідження демонструє, що афективний модус у романі Фоера функціонує як засіб подолання травми протагоніста через активну взаємодію зі світом довкола (на усіх рівнях комунікації, зокрема, у численних та тривалих «монологіях болю»), а також як спосіб встановлення емоційного зв'язку між автором, текстом та читачем у контексті метамодерністської естетики. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення афективних стратегій сучасної прози та розвитку методології емоційно-орієнтованого літературознавчого аналізу.

Ключові слова: метамодернізм, афект, автономія афекту, інтермедіальні афективні структури, Джонатан Сафран Фоер, рецепція, інтерпретація.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Афективний поворот у гуманітаристиці ХХІ століття якісно переосмислив традиційні підходи до аналізу культурних феноменів, літературних текстів та суспільних процесів.

Серед численних явищ, що зосереджують довкола себе увагу науковців, окреме місце належить поняттю афекту, що виходить за межі традиційного розуміння емоцій як психологічних станів. Уведення у дослідницький дискурс парадигматичного статусу афекту відкриває нові горизонти для дослідження складних взаємодій між тілесністю, свідомістю та соціокультурним контекстом.

Дослідження афекту набуває особливої актуальності в контексті переосмислення традиційних гуманітарних парадигм та пошуку нових

методологічних інструментів для аналізу сучасної культури. Якщо емоції зазвичай інтерпретуються як індивідуальні психічні стани, то афект концептуалізується як передкогнітивна, тілесна інтенсивність, що, циркулюючи між суб'єктами та об'єктами, створює специфічні суб'єктивовані атмосфери та настрої.

Концептуальний апарат аналізу афективних процесів як домінант осмислення соціальної реальності виростає із міркувань та теоретичних праць Жюльєна Дельоза, Фелікса Гваттарі, Браяна Массумі, Сари Ахмед та інших дослідників. При цьому афект розглядається не як статична якість, а як динамічна сила, що здатна як до індивідуальних, так і колективних трансформацій. Слід зазначити, що всі наявні в дослідницькому дискурсі трактування та смислові системи поняття

«афект» апелюють до концепції афекту Бенедикта Спінози (третя частина праці «Етика», 1677 р., «Про походження та природу афектів»).

Концептуальне розуміння афекту запропоноване у дослідженнях Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі, що радикально переосмислюють традиційні уявлення про суб'єктивність, тілесність та соціальні відносини. Розвиваючи спінозівське трактування афекту як сили, що стимулює або пригнічує здатність тіла до дії, французькі філософи створили кількаступеневу теоретичну конструкцію афективних досліджень. У книзі «Анти-Едіп: капіталізм і шизофренія» Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі (Deleuze, Guattari, 1977) інтерпретують афект як енергію, що спричиняє до руху продуктивні процеси несвідомого. Відтак, бажання мають творчу силу і через афективні зв'язки та трансформації моделюють реальність (це міркування суперечить психоаналітичним постулатам про бажання як продукт нестачі чи браку).

В естетичній теорії Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі особлива увага зосереджена на афекті як основі художньої творчості. Оскільки афекти характеризуються інтенсивністю, їх не можна виміряти кількісно, однак вони визначають якісні трансформації. У праці «Що таке філософія?» (Deleuze, Guattari, 1994) автори позиціонують мистецтво як композицію афектів та перцептів, що існують незалежно від тих, хто їх переживає. У літературознавчому дискурсі продуктивною видається ідея про митця (автора) як «цілителя сучасності», який не лише діагностує афективні стани епохи, але і пропонує нові афективні можливості.

Однією із ключових для дослідження афектів у сучасному науковому дискурсі є концепція Брайана Массумі. У праці «Автономія афекту» (1995) дослідник називає афект «допереживальною інтенсивністю», що розгортається ще до усвідомлених емоцій і, відтак, передує когнітивним процесам. Філософ актуалізує поняття «потенціалів», що віртуально співприсутні в афекті (Massumi, 1995, р. 91) та визначають афекти у вимірі становлення, а не реального існування. Відтак, особливо важливим є розрізнення афекту як доособистісної інтенсивності та емоції як способу оприявлення / реалізації / фіксації афекту.

Б. Массумі, П. Клаф, М. Грег. Г. Сейджворт (Affect Theory Reader, 2010) розглядають афект у контексті аналізу сучасних медіа, технологій та соціальних процесів.

У дослідженнях сучасних літературних творів активно розгортається проблематика індивідуального та соціального функціонування осо-

бистості. Тут доречними видаються міркування американського теоретика Лорен Берланта про «жорстокий оптимізм» (cruel optimism). Вивчаючи афективні структури сучасності, дослідниця простежує, яким чином бажання та прихильності можуть безпосередню перешкоджають процвітання та якісному функціонуванню суб'єкта (Berlant, 2006).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна художня література демонструє особливу чутливість до афективних вимірів людського досвіду, що виявляється в експериментах з формою, жанровими традиціями та способами організації наративу, зокрема, часопросторовими дослідженнями. Сучасні автори відмовляються від традиційних способів психологічної характеристики персонажів на користь створення складних афективних ландшафтів, працюючи із внутрішніми станами на мовному, просторовому рівнях, на часових зрізах та спричиненими фізичними переживаннями.

Метамодернізм як новітній методологічний підхід пропонує рамку для дослідження афективних процесів у сучасній літературі. Концепція «коливання» між іронією та щирістю, характерна для метамодерної чутливості, безпосередньо пов'язана з афективними динаміками, що визначають сучасний культурний момент. Відтак, дослідження метамодерністської літератури зосереджуються на осмисленні того, як художні твори балансують («коливаються», Т.Вермюлен, Т. ван ден Аккер) між різними афективними режимами, при цьому створюючи складні, часто суперечливі емоційні ландшафти. Власне, це балансування дає вихід за межі бінарних опозицій модернізму та постмодернізму на користь дослідження якостей сучасності через призму афективних трансформацій.

В сучасній українській літературі афективний вимір особливо виразно проявляється у творах, що осмислюють травматичний досвід війни, міграції та культурних трансформацій. Скажімо, Сергій Жадан, Тетяна Мальярчук, Остап Сливинський художньо репрезентують афективні режими меланхолії, ностальгії, тривоги, створюючи текстуальні атмосфери, що безпосередньо резонують із читацьким досвідом.

Цікавою та перспективною для утвердження літературознавчих досліджень афекту, зокрема, безпосередньої афективної моделі сучасного літературного твору видається стаття Ж.-М. Рабат «Література та афект» (Rabaté, 2015). Автор задається, насамперед, критичним питанням про природу афектів: чи є вони суто тілесними явищами, чи належать до ментальної сфери суб'єктивності, а також критикує спрощені під-

ходи до афекту як «цілковитої імманентності», наголошуючи на необхідності міждисциплінарного підходу до вивчення афектів та діалогу між різними теоретичними традиціями. Ж.-М. Рабат простежує історію інтерпретації афективних процесів від античності до сьогодні: скажімо, у «Поетиці» Аристотеля терор і жалість постають афектами, що викликаються трагедією, а концепція катарсису є частковим вивільненням емоційних пристрастей; у «Лаокооні» Г. Е. Лессінга досліджується проблема репрезентації страждання в мистецтві – автор задає питання про межі художнього зображення болю та його афективного впливу на глядача. Ключовим у міркуваннях Ж.-М. Рабата є твердження, що афекти мають власну онтологічну значимість, існують та реалізуються собою та в собі. Згідно з таким підходом художній твір розглядається з перспективи «онтології (перед)відчуття».

Особливо значним дослідженням художніх афектів є колективна монографія «Афект та література» (Houen, 2020), написана за результатами ґрунтовних досліджень науковців, чия увага зосереджена на парадигматичному значенні афекту як одного із ключових чинників смислової моделі літературного твору. У цій праці простежені трансформації поняття «афект» у літературознавстві в різні періоди та в рамках різних підходів.

С. Уліґ розглядає теорію афекту в естетичній площині, апелюючи, зокрема, до «дивергентного та уважного ставлення до афекту, яке розгорнулося в європейському естетичному дискурсі вісімнадцятого століття» (Uhlig, 2020). Дж. Протеві вивчає афект у Б. Спінози, Ф. Ніцше та А. Бергсона з урахуванням властивого кожному із філософів методу (геометричного методу Б. Спінози, генеалогічного методу Ф. Ніцше та інтуїтивного методу А. Бергсона). Дослідник, зокрема, простежує корелювання понять «афект» та «радість» у мисленнєвих системах кожного із теоретиків афекту (Protevi, 2020). Р. Вілсон зосереджує увагу на проблемі інтерпретації афектів (Wilson, 2020); Е. Ульман аналізує критичні підходи до теорії Б. Массумі, а також корелювання понять афекту та інтенсивності, запропонованих Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі, та актуалізованих у теорії Б. Массумі (Uhlmann, 2020); С. Ґунев досліджує перекладацькі можливості афекту та їх концептуальне значення при художньому моделюванні культурної картини світу (Gunew, 2020); Е. Денгем зосереджує увагу на природі та наслідках емоційної взаємодії читача з літературою (Denham, 2020). Відтак, можна простежити лінійне розгортання літературознавчих досліджень з урахуванням поетичальних особливостей художніх творів.

Формулювання мети і завдань статті.

Розвиток афективних досліджень у літературознавстві відкриває широкі перспективи для міждисциплінарної співпраці з нейронауками, антропологією, соціологією тощо. Особливо перспективним видається дослідження зв'язків між літературними афективними стратегіями та соціально-політичними процесами, зокрема в контексті кризових ситуацій та культурних трансформацій. Важливим напрямом є і дослідження цифрових медіа та їх впливу на літературні практики через призму афективних теорій.

Дослідження афекту є динамічним напрямом сучасної гуманітаристики, адже пропонує нове осмислення фундаментальних питань про природу культури, суб'єктивність та естетичний досвід. Значення афективного повороту для сучасного літературознавства полягає, насамперед, у поєднанні афективних досліджень з метамодерністською методологією, що створює як продуктивну теоретичну рамку для розуміння специфіки сучасної літературної ситуації, так і валідні для художнього дослідження інтерпретативні схеми.

Автономія афекту (концептуалізована у працях Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі) художнього твору полягає у його власній онтології – автор у творі не фіксує емоції, а творить смисли, що продукують та впливають на емоційні реєстри реципієнта. З огляду на це, для аналізу творення афективних структур у художньому творі сприятливо видається мультимодальна якість сучасних літературних творів, що забезпечує творення афективного досвіду на усіх когнітивних та рецептивних рівнях.

Вважаємо, що для дослідження афективного виміру творення сенсів слід розглянути роман сучасного американського письменника Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно та неймовірно близько» (Фоер, 2015). Художній наратив про сімейство Шеллів, чий будні, мов через сито пересипані спогадами важкого минулого головних героїв, на тлі трагедії 11 вересня 2001 року пропонує для рецепції та інтерпретації зіткане з мікроісторій та – світів плетиво трагедії, афективний модус якої циркулює та набуває щораз більшої інтенсивності в ході розгортання сюжету. Відтак, мета цього дослідження полягає у вивченні моделей творення специфічних атмосфер, формування читацького досвіду через взаємодію формальних елементів тексту з афективною площиною твору. Досягнення названої мети передбачає аналіз часопросторової організації твору, її впливу на читацьке сприйняття, з'ясування, яким чином художній текст

резонує зі свідомістю читача через візуальні, звукові структури та інші елементи мультимодальності, що є носіями афективного впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Художня реалізація «афективних структур» виразно оприявнюється на усіх рівнях розповіді, організовуючи моделі та схеми структурування емоційного досвіду в тексті. Тож, слід розрізняти наративні афективні структури, а саме, яким чином оповідь спричиняє емоційні реакції, текстуальні афективні структури (творення афективних ефектів за мовно-синтаксичному рівні), візуальні афективні структури, особливо релевантні для мультимодальних текстів, що працюють із візуальними елементами задля емоційного впливу, темпоральні афективні структури, що схематизують маніпуляції з часовими ознаками наративу та інтермедіальні афективні структури, що взаємодією різних медіа моделюють афективний досвід.

Історією, що формує сюжет роману, є фрагмент життя підлітка Оскара Шелла, який в одній із Веж-Близнючок 11 вересня 2001 року втратив батька. Трагедія сім'ї поглиблюється ще й тим фактом, що тіла покійного не знайшли і його дружина, син та мама поховали порожню труну. В речах батька син, життя якого було «замкнене» в татові, знаходить ключ із написом «Блек» і вирішує знайти замок, до якого пасує ключ. Експедиція Оскара символічно стає експедицією читача – квестом долями Шеллів, чий життя по-різному, в різний час та в різному обсязі резонують із горем. Художній наратив роману (метафорично: плетиво) пропонує увазі читача різні часові пласти – розповідь про нью-йоркський квест Оскара існує в площині роману одночасно із «бліками» в минуле бабусі й дідуся хлопчика. Розрізнені, на перший погляд, історії впродовж розгортання сюжету емоційно зливаються в одну – функціонування афекту оприявнюється як на окремих текстових рівнях, так в загальній емоціосфері твору.

Інтермедіальність роману створює особливі афективні ефекти через взаємодію різних медіа. Поєднання тексту та зображень функціонує не лише як ілюстративний прийом, але як афективна стратегія, де значення виникає на перетині різних модальностей.

Особливо потужною інтермедіальною афективною структурою є фінальна серія зображень падаючої людини в зворотному кадруванні, що створює ілюзію підйому. Оскар коментує: «*Чи міг це бути тато? Можливо. Хто б це не був, він був кимось. Я вирвав із альбому сторінки. Я поміняв їх місцями, поставивши останню на місце першої, а першу на місце останньої. Коли я по-*

чав гортати сторінки, здавалося, що чоловік летить вгору, у небеса. А якби у мене було більше фото, він би залетів крізь вікно, назад у будівлю, а дим би всотався у діру, звідки вилетів би літак» (Фоер, 2005, с. 364). Це поєднання візуальної послідовності та текстуального коментаря створює афективний ефект одночасного усвідомлення неможливості повернення втраченого та потреби у створенні альтернативної наративної реальності як способу впоратися із травмою.

Інтегрування в текст фотографій, колажів, відбитків пальців, візуальних ігор з типографією тощо створюють мультисенсорний досвід читання, адже ці елементи функціонують як повноцінні частини наративу, що неможливо видалити без втрати сенсу. Також роман включає фрагменти, запозичені з різних медіа-форм: факсимільні копії документів, ефект рукописного тексту, відтворення цифрових комунікацій, що створює паралельну наративну лінію, яка іноді підтверджує, а іноді суперечить вербальному наративу, спонукаючи читача до активної інтерпретації. Слід зазначити, що різноманітні медіа-елементи спочатку створюють відчуття фрагментації, й лише поступово складаються у цілісний афективний досвід.

Інтермедіальність у романі Фоера – не просто формальний експеримент, а глибоко значущий наративно-афективний принцип, що відображає фундаментальні теми твору: фрагментарність досвіду, проблеми комунікації, неможливість повного розуміння, і водночас – невгамовне прагнення до зв'язку, цілісності та сенсу. Така мультимодальність роману імітує сприйняття головного героя-дитини, для якого світ є складною сумішшю сенсорних вражень і створює діалогічний простір, де читач стає активним творцем сенсу через інтерпретацію взаємодії між текстом та іншими сенсорними елементами.

У парадигмі афективної моделі художнього твору літературний текст функціонує в модусі не репрезентації реальності, а творення нових форм суб'єктивації через афективні зв'язки між словами, образами та у взаємодії з читачем. Мова художнього твору при цьому слугує не для комунікації усталених змістів, а для створення нових афективних територій та просторів.

Скажімо, метафори, винесені у назву роману – «страшенно голосно» та «неймовірно близько» – функціонують як комплексні афективні структури та пронизують різні рівні тексту, створюючи багатовимірний емоційний досвід. Метафорична максима «страшенно голосно» надає роману, найперше, поліфонічну якість, адже «нашарування» голосів персонажів (Оскар, бабуся, дідусь) часто ніби «перекри-

кують» один одного (подекуди автор вдається до типографічної щільності, аби на чуттєвому рівні оприявнити перенасичення), маркуючи, однак відсутність, замовчування, неспроможність висловити травму та біль. Також часто артикульована на сторінках твору «голосність» вказує на моменти часових розривів – здебільшого йдеться про трагічні події, що порушують звичний плин життя та емоційного становлення персонажів. Водночас «неймовірно близько», видається, скорочує дистанцію між подіями різ-

них часових пластів: через вже згадану поліфонічність голосів героїв Дж. Фоєру вдається досягнути своєрідного «сходження» розрізнених хронотопів у єдину часопросторову систему.

Задля конкретизації художнього функціонування цих метафор варто простежити також і формування деякої метамодерної атмосфери, осциляція в котрій вияскравлює контекстуальне значення смислових маркерів «страшенно» і «неймовірно», що функціонують на різних сюжетних рівнях твору (див. табл. 1).

Таблиця 1

Сюжетотвірна проєкція метафор «страшенно» та «неймовірно» у романі Дж.С.Фоєра «Страшенно голосно та неймовірно близько»

«Мій найбільший шедевр – це мелодія із «Польоту джмеля» Миколи Римського-Корсакова. Я навіть завантажив її собі на мобільний, який у мене з'явився після татової смерті. Досить дивно, що я можу гарно виконувати «Політ джмеля», тому що місцями там треба грати неймовірно швидко, а для мене це поки страшенно важко, бо ще не дуже добре розвинені зап'ястки» (Фоєр, 2015, с. 9).	Підсилювальне значення прислівників створюють ефект емоційної вразливості та автентичності голосу оповідача, адже таким чином читач «занурюється» у внутрішні переживання протагоніста.
«А що як вигадати хмарочоси для небіжчиків і будувати їх під землею? Їх можна розташовувати і під хмарочосами для живих людей. Ми могли б ховати людей на ста поверхх вглиб землі, і тоді світ мертвих був би просто під світом живих! Іноді я думаю, що було б весело, якби хмарочоси їздили вниз та вгору, а ліфти стояли б на місці. Припустімо, хочете ви поїхати на дев'яносто п'ятий поверх; натискаєте на кнопку, і до вас приїжджає дев'яносто п'ятий поверх! Це могло б виявитися страшенно корисним винаходом, бо тоді, якби ви були на дев'яносто п'ятому поверсі, а літак врізався нижче, будинок сам опустив би вас на землю, і ніхто не постраждав би, навіть якби ви забули у цей день рятівну жилетку з пташиного корму вдома» (Фоєр, 2015, с. 10).	«Страшенно» створює іронічний зв'язок між дитячою фантазією про безпечні хмарочоси та трагічною темою 11-го вересня, що підкреслює контраст між дитячим сприйняттям і жорстокою реальністю та маркує травматичний досвід головного героя.
«Я ще трохи подумав і додав: – Між іншим, якщо вигадати страшенно довгі лімузини, то водії взагалі б не знадобилися. Люди сідали б у машину, проходили по салону і виходили б через передні двері, опиняючись одразу там, куди хотіли приїхати. У нашому випадку передні двері були б на цвинтарі» (Фоєр, 2015, с. 12).	Наведений фрагмент (зокрема, метафора переходу) поглиблює попередній, вказуючи на спроби дитячого розуму створювати альтернативні світи, де смерть і втрата стають частиною повсякденності, доступною для розуміння через ніби фантастичні, але впізнавані конкретні образи.
«– Якщо ти колись і помреш, – продовжила вона, – то це буде зовсім нескоро. У тебе попереду ще довге, дуже довге життя. – Ти ж знаєш, я страшенно сміливий, але я все одно не можу провести цілу вічність у малому замкнутому просторі під землею. Я просто не можу. Ти мене любиш? – Звичайно, я тебе люблю» (Фоєр, 2015, с. 188).	«Страшенно сміливий» – таким захисним механізмом дитина намагається утвердити свою хоробрість саме в той момент, коли відчуває найбільший страх. Окрім того, цікавим видається своєрідний лінгвістичний парадокс (що простежується, щоправда, лише у перекладі тексту українською мовою) – корінь «страшенно» пов'язаний зі страхом, однак використовується для підкреслення протилежної якості, що відображає емоційну суперечливість персонажа.
«Я відчинив труну. І знову здивувався, хоча й не повинен був. Я здивувався, що тата там не було. Розумом я знав, що його там і не має бути, але моє серце хотіло вірити у щось інше. А може, я здивувався від того, наскільки неймовірно порожньою була ця труна» (Фоєр, 2015, с. 358–359).	«Неймовірно» – не так про фізичну порожнечу труни, як про емоційну глибину відсутності, порожнечу як екзистенційний стан. Це підсилювач, що трансформує буквальну порожнечу в метафоричну безодню втрати, усвідомлення якої спричиняє доволі дивний когнітивний дисонанс як героя, так і читача, адже «неймовірна порожнеча» стає матеріалізацією цього протиріччя між раціональним розумінням смерті та емоційним неприйняттям втрати.

Продовження табл. 1

«Я лежав на ліжку, а вона на мене дивилася. Я не вірю в Бога, але я вірю в те, що все в житті страшенно складно, а її погляд в ту мить був складнішим за все на світі. Але він був водночас і неймовірно простим. У моїй реальності вона була лише моєю мамою, а я був лише її сином» (Фоер, 2015, с. 363).	«Страшенно складно» і «неймовірно простим» формують діалектичну пару, що передає момент емоційного прозріння, коли складність світу і простота любові зустрічаються. Разом з цим вони маркують момент емоційного прориву в стосунках матері та сина, підкреслюючи глибину моменту взаєморозуміння.
«161 999 831 замок, до якого я ще не дійшов. Я опустився на коліна і підповз до одного з велетенських біноклів на сталевих ногах. Я міцно обхопив його, підтягуючись вгору, і витяг четвертак із контейнера з копійками, що висів у мене на поясі. Коли металеві повіки бінокля розчахнулися, я побачив ті речі, що були дуже далеко від мене, неймовірно близько. Вежа «Вулворс-білдинг», і Юніон-сквер, і гігантська діра на місці Всесвітнього торгового центру» (Фоер, 2015, с. 270).	«Неймовірне наближення» далеких об'єктів стає метафорою на позначення спроби протагоніста подолати емоційну відстань до травматичної події (згадка про «гігантську діру на місці Всесвітнього торгового центру»). Біноклі є маркером намагання наблизитись до розуміння трагедії, а «161 999 831 замок» символізує одночасну близькість і недосяжність відповідей, які шукає персонаж. Хоч він і може наблизити віддалені об'єкти, все ж годі знайти те, що він насправді шукає.

Попри значну текстову частотність максим «страшенно» та «неймовірно», винесених у заголовок роману, лише в одному фрагменті твору ці смислові маркери представлені в єдності: «Ми дивилися одне на одного. Тоді абсолютно нізвідки за вікном пролетіла зграя птахів – **страшенно голосно і неймовірно близько**. Їх було десь із двадцять, мабуть. Можє, більше. Але вони здавалися єдиним цілим, бо якимось чином абсолютно точно знали, що робити. Містер Блек схопився за вуха і видав якісь незрозумілі й дивні звуки. Він почав плакати – я точно знав, що не від радості, але й явно не з горя» (Фоер, 2015, с. 184). І справді, заглиблюючись у сюжетне плетиво роману, реципієнт таким чином «накладає» власне поле очікувань на фабульні координати твору, що саме та точка наративу, де Оскар вмикає одному з чергових в його пошуковій експедиції Блеку слуховий апарат, і в такий спосіб дарує старому чоловікові світ звуків, стає своєрідною емоційною кульмінацією розгортання сюжету – на шляху до здійснення власної уявної мети протагоніст роману не лише соціально та особистісно взаємодіє з десятками незнайомих-однофамільців, але й, частково абсорбуючи чужі трагедії та втрати, поступово долає власну. Символічність «страшенно голосно» та «неймовірно близько» у наведеному фрагменті проявляється, зокрема, у (рецептивно очікуваній) матеріалізації метафоричної назви твору в конкретний образ: птахи є фізичним втіленням емоційних стихій, що переповнюють головного героя впродовж розгортання сюжету.

Відтак, метафори «страшенно голосно» і «неймовірно близько» структурують емоційний досвід читача на різних рівнях сприйняття, зокрема, через створення парадоксальних

афективних станів: «гучність» часто вказує на невимовне, а «близькість» – на непереборну дистанцію. Такою парадоксальністю автор залучає читача до емоційного переживання травми, пам'яті та зв'язку. А заголовок твору «ви-ростає» з простого найменування в активний інструмент смислотворення, що працює як на рівні моделювання сенсів, так і на рівні їхньої рецепції, надаючи читачеві «ключ» для декодування складної мультимодальної структури роману (метафоризуючи інтенцію – «ключ» – з двома написами з протилежних боків: «страшенно» і «неймовірно»).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Літературознавство завдячує афективному повороту гуманітаристики, найперше, нагодою переосмислити фундаментальні питання про природу естетичного досвіду, читачкої рецепції та літературної комунікації. Відтак, традиційні герменевтичні, феноменологічні, рецептивні підходи тощо, зосереджені на інтерпретації смислів та символічних структур, доповнюються аналізом того, як тексти резонують із читачем на дорефлексивному, тілесному рівні.

Метамодерністський текст створює афективне поле, де одночасно репрезентовані різні потенціали реагування – іронія і щирість, віра і скептицизм, близькість і дистанція. Читач не обирає один з цих модусів, а (коливаючись) перебуває в просторі їхньої «віртуальної співприсутності», в афективному полі, де всі ці потенціали залишаються активними. Оскільки література є своєрідним онтологічним дзеркалом, дослідження художніх афективних структур, має необхідні підстави для подальшого маркування гуманності у світі посттравми, де людина перебуває в пошуку себе та людяності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мацевко-Бекерська Л. В. Метамодерн у літературознавстві: контури дискурсу. *Modern philology: theory, history, methodology : Scientific monograph*. Riga, Latvia : "Baltija Publishing". 2024. Ч. 1. С.129–150. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-425-2-7>
2. Фокс Дж. С. Страшенно голосно і неймовірно близько. Харків : Клуб сімейного дозвілля. 2015. 384 с.
3. Affect Theory and Literary Critical Practice: A Feel for the Text. Ed. S. Ahern. Cham, Switzerland : Palgrave Macmillan, 2019. XI. 263 p.
4. Affect Theory Reader. Ed. by Melissa Gregg and Gregory J. Seigworth. Durham: Duke University Press, 2010. 402 p.
5. Ahmed, S. The Cultural Politics of Emotion. Edinburgh: Edinburgh University Press. 2004. 232 p.
6. Berlant L. Cruel optimism. *Differences*. Bloomington. 2006. 17 (3). P. 20–36.
7. Clough P.T. The affective turn: Political economy, biomedicine and bodies. *Theory, culture & society*. 2008. 25 (1). P. 1–22.
8. Deleuze G., F. Guattari. (1977). *Capitalisme et Schizophrénie 1. Anti-Oedipus*. Viking Penguin. 400 p.
9. Deleuze G., F. Guattari. (1994). *What is Philosophy?* Columbia University Press. 253 p.
10. Denham, A. (2020). Making Sorrow Sweet: Emotion and Empathy in the Experience of Fiction. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. 2020. P. 190–210.
11. Gibbons A. Metamodern affect. *Metamodernism: historicity, affect and depth after postmodernism*. 2017. P. 83–100.
12. Gunew, S. Translating Postcolonial Affect. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. 2020. P. 175–189.
13. Hogan P. Affective Narratology : The Emotional Structure of Stories (Frontiers of Narrative). University of Nebraska Press. 2011. 304 p.
14. Houen A. Affect and Literature. Cambridge University Press. 2020. 470 p.
15. Massumi B. Politics of Affect. Cambridge : Polity, 2015. 232 p.
16. Massumi B. The autonomy of affect. *Cultural critique*. 1995. P. 83–109.
17. Protevi, J. Affect and Life in Spinoza, Nietzsche, and Bergson. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. 2020. P. 66–82.
18. Rabaté, J. M. Literature and Affect. *The Cambridge Companion to the Body in Literature*. 2015. P. 230–244.
19. Uhlig, S. Secondary Affect in Lessing, Mendelssohn, and Nicolai. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. 2020. P. 49–65.
20. Uhlmann, A. Affect, Meaning, Becoming, and Power: Massumi, Spinoza, Deleuze, and Neuroscience. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. 2020. P. 159–174.
21. Wilson, R. 'We Manufacture Fun': Capital and the Production of Affect. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 100–115.

REFERENCES

1. Matsevko-Bekerska L. (2024). Metamodern u literaturoznastvi : kontury dyskursu [Metamodernism in Literary studies: Contours of Discourse]. *Modern philology: theory, history, methodology: Scientific monograph*. Riga, Latvia : "Baltija Publishing". Vol. 1. P. 129–150. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-425-2-7> [in Ukrainian]
2. Foer J.S. (2015). *Strashenno holosno i neimovirno blyzko* [Extremely Loud and Incredibly Close]. Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia. 384 p. [in Ukrainian]
3. Affect Theory and Literary Critical Practice: A Feel for the Text. (2019). Ed. S. Ahern. Cham, Switzerland : Palgrave Macmillan. XI. 263 p.
4. Affect Theory Reader. (2010). Ed. by Melissa Gregg and Gregory J. Seigworth. Durham: Duke University Press. 402 p.
5. Ahmed S. (2004). The Cultural Politics of Emotion. Edinburgh: Edinburgh University Press. 232 p.
6. Berlant L. (2006). Cruel optimism. *Differences*. Bloomington. 17 (3). P. 20–36.
7. Clough P.T. (2008). The affective turn: Political economy, biomedicine and bodies. *Theory, culture & society*. 25 (1). P. 1–22.
8. Deleuze G., F. Guattari. (1977). *Capitalisme et Schizophrénie 1. Anti-Oedipus*. Viking Penguin. 400 p.
9. Deleuze G., F. Guattari. (1994). *What is Philosophy?* Columbia University Press. 253 p.
10. Denham, A. (2020). Making Sorrow Sweet: Emotion and Empathy in the Experience of Fiction. In A. Houen (Ed.), *Affect and Literature* (pp. 190–210). chapter, Cambridge: Cambridge University Press.
11. Gibbons A. (2017). Metamodern affect. *Metamodernism: historicity, affect and depth after postmodernism*. 2017. P. 83–100.
12. Gunew, S. (2020). Translating Postcolonial Affect. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 175–189.
13. Hogan P.C. (2011). Affective Narratology : The Emotional Structure of Stories (Frontiers of Narrative). University of Nebraska Press. 304 p.

14. Houen A. (2020). *Affect and Literature*. Cambridge University Press. 470 p.
15. Massumi B. (2015). *Politics of Affect*. Cambridge : Polity. 232 p.
16. Massumi B. (1995). The autonomy of affect. *Cultural critique*. P. 83–109.
17. Protevi, J. (2020). Affect and Life in Spinoza, Nietzsche, and Bergson. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 66–82.
18. Rabaté, J. M. Literature and Affect. *The Cambridge Companion to the Body in Literature*. 2015. P. 230–244.
19. Uhlig, S. (2020). Secondary Affect in Lessing, Mendelssohn, and Nicolai. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 49–65.
20. Uhlmann, A. (2020). Affect, Meaning, Becoming, and Power: Massumi, Spinoza, Deleuze, and Neuroscience. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 159–174.
21. Wilson, R. (2020). 'We Manufacture Fun': Capital and the Production of Affect. *Affect and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 100–115.

AFFECTIVE MODUS OF A MODERN WORK OF FICTION (BASED ON THE NOVEL “EXTREMELY LOUD AND INCREDIBLY CLOSE” BY J. S. FOER)

Kokhan Roksoliana Andriivna

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department
of Intercultural Communication and Translation
Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine*

The article presents aspects of the affective status of contemporary fiction in the light of the latest methodologies for studying literary works. In order to outline the theoretical framework for the study of affect, the author reviews the theoretical parameters of the concept of “affect”, in particular in terms of its formation and paradigmatic deployment. Attention is focused on the concepts that are currently key to a comprehensive understanding of the affective nature of fiction. The novel by American writer Jonathan Safran Foer, “Extremely Loud and Incredibly Close” (2005), is chosen for poetic analysis. The paper examines the specifics of the emotional impact of a work of fiction on the recipient through the prism of affective theory and the analysis of sense-modelling strategies. The main focus is on the ways of artistic embodiment of traumatic experience through the multi-level intermedial structure of the novel, which combines the stories of three generations of one family. The author uses the polymodality of the text (a combination of artistic, visual, and textual components) to create a unique affective space that allows the reader to reflect on the events described both intellectually and emotionally. The article analyses the artistic significance of the metaphors “extremely loud” and “incredibly close”, their functioning in the plot and sense-making, as well as at the receptive levels. Particular attention is paid to how Foer creates an emotional resonance between personal and collective trauma through the image of nine-year-old Oscar Shell and his search for his father, who died during the September 11 attacks. The article reveals the concept of the “affective turn” in contemporary literary studies and its application to the analysis of a literary text. The mechanisms of activation of the recipient’s emotional memory are considered. Particular attention is paid to the analysis of artistic and stylistic means of creating affectivity: the role of metaphors, the use of repetition and silence in their semantic meaning. The study demonstrates that the affective modus in Foer’s novel functions as a means of overcoming the protagonist’s trauma through active interaction with the world around him (at all levels of communication in particular in numerous and lengthy “monologues of pain”), as well as a way of establishing an emotional connection between the author, text and reader in the context of metamodern aesthetics. The results of the research can be used for further study of the affective strategies of contemporary prose and the development of the methodology of emotionally oriented literary analysis.

Keywords: *metamodernism, affect, autonomy of affect, intermediate affective structures, Jonathan Safran Foer, reception, interpretation.*